

basis for the formation of military personnel's skills of controlling their own emotional reactions in stressful situations. That is why therapists teach patients to name their feelings during stress. We believe that it is necessary to pay attention to this aspect during the training of officers. Remaining calm in any situation will not only help the officer make the right decision, but also be an example for the personnel, who always look at the commander and perceive his condition and thoughts.

Special attention is paid to the pedagogical aspects of developing emotional control skills in the process of military training and education of future officers. Based on historical experience (the concept of Miyamoto Musashi) and modern approaches to military leadership (the position of General Valery Zaluzhny), the need for purposeful formation of emotional endurance as an important component of the officer's personality and the effective functioning of military teams is substantiated.

It is proven that emotional control is a key element in the formation of the psychological stability and effectiveness of an officer in modern conditions of military service. The experience set forth in the works of Miyamoto Musashi, as well as the modern vision of military leadership, which is defended by General Valery Zaluzhny, confirm the relevance of developing emotional self-control and stress resistance skills in the system of military-pedagogical training of officer personnel.

Keywords: emotional control, psychological resilience, military leader, officer, emotional distance, strategic breathing, purposeful action.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-164.2025.02>

УДК 808.5:[81'342.2+81'271]:37.011.3-051

Барахтян М. М.

ТЕХНІКА МОВЛЕННЯ ЯК ОСНОВА МАЙСТЕРНОСТІ МОВЛЕННЯ ПЕДАГОГА

У статті розглянуто техніку мовлення як провідний чинник формування мовленнєвої майстерності педагога в процесі професійної підготовки.

Окреслено основні елементи техніки мовлення (дихання, голос, дикція) та їхній вплив на ефективність педагогічної комунікації в процесі професійної діяльності.

На основі ґрунтовного аналізу психолого-педагогічної та спеціальної літератури, а також практичного досвіду, визначено значення техніки мовлення для професійної підготовки майбутніх учителів і розвитку культури педагогічного спілкування шляхом використання елементів театральної педагогіки.

Висвітлено і практично доведено важливість таких навчальних дисциплін, як «Основи культури і техніки мовлення», «Культура мовлення та виразне читання», «Практикум ефективної наукової комунікації», «Риторика» («Ораторське мистецтво»), «Практикум з педагогічного артистизму», які значною мірою впливають на розвиток елементів техніки мовлення і сприяють підвищенню рівня професійної майстерності.

Схарактеризовано зміст логічно структурованої системи вправ, творчих завдань і тренінгів з техніки мовлення, які сприяють удосконаленню майстерності мовлення педагога.

Визначено ефективні педагогічні умови вдосконалення техніки мовлення у процесі фахової підготовки фахівців освітньої галузі, які передбачають: вивчення спеціальних дисциплін у процесі професійної підготовки; наявність творчої особистості викладача; використання технологій навчання з використанням творчих завдань, виконання вправ і мовленнєвих тренінгів; посилення самостійної роботи студентів над розвитком професійного дихання, голосу й дикції; наявність мотивації студентів в удосконаленні професійного мовлення;

формування комунікативної компетентності й опанування нормами літературної мови з метою підвищення рівня мовленнєвої культури; систематична мовна практика та здійснення самоконтролю.

Запропоновано практичні рекомендації щодо розвитку й удосконалення мовленнєвої майстерності педагога.

Ключові слова: техніка мовлення, дикція, дихання, голос, культура мовлення, майстерність мовлення, професійна комунікація.

Процеси модернізації освіти в Україні, коли тенденція інтелектуального й духовного відродження суспільства стає провідною, відкриваються великі можливості для всебічного розвитку особистості, творчого розкриття її здібностей. Формування і розвиток особистості в умовах сучасної школи вимагає від педагогічної науки ряд важливих проблем: удосконалення підготовки майбутніх фахівців; пошук нових і ефективних умов підвищення якості і професійної майстерності випускників різних спеціальностей і педагогічних зокрема.

У сучасній науковій і психолого-педагогічній літературі все більше уваги приділяється питанню пошуку нових інтерактивних методів навчання майбутніх педагогів, оскільки особистість учителя була і є провідною фігурою в навчально-виховному процесі. Адже сучасний педагог як громадянин, публічна особа, яка безпосередньо пов'язана з навчанням і вихованням молодого покоління та суспільними по потребах сьогодення, зобов'язаний бути яскравою, неповторною особистістю, носієм загальнолюдських цінностей, глибоких і різноманітних знань, високої культури; прагнути до втілення в собі людського ідеалу, мати ґрунтовні базові знання, досконало володіти професійними вміннями і одним із головних – майстерністю мовлення.

Проблему мовленнєвої діяльності було досліджено в працях провідних науковців (О. Вінарська, О. Грибова, Л. Долинська, Л. Єфименкова, А. Капська, Г. Сагач, Є. Соботович та ін.), різні аспекти вдосконалення комунікативної підготовки майбутніх фахівців (С. Абрамович, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Ладиженська, Л. Мацько, А. Михальська, Г. Сагач, Л. Туміна та ін.), педагогічної техніки (О. Абдуліна, Г. Баланюк, І. Зязюн, В. Кан-Калик, Г. Олійник, О. Савченко, Н. Тарасевич та ін.), формування мовленнєвих та виконавських умінь, а також розвиток компонентів техніки мовлення (Б. А. Буяльський, Т. Завадська, А. Капська, Р. Короткова, Л. Рубан, С. Нікольська, А. Шустова та ін.).

Результати наукових досліджень і практика доводять, що учитель, як артист весь час працює з аудиторією, використовуючи різні прийоми і засоби впливу, оперує словом. Тому так важливо учителю володіти майстерністю мовлення і добре розвиненими комунікативними вміннями. Щодо мови і мовлення учителя видатний педагог В. Сухомлинський у своїх наукових працях зазначав, що кожне слово, яке сказане в стінах школи, повинно бути продуманим, мудрим, цілеспрямованим і вагомим.

У розв'язанні досліджуваної проблеми цілком виправданим є використання педагогічною наукою теоретичних і практичних основ

театральної педагогіки. Насамперед це стосується творчої спадщини К. С. Станіславського.

Мета та завдання статті – з'ясувати роль техніки мовлення як базового складника мовленнєвої майстерності педагога та визначити шляхи її вдосконалення у процесі професійної підготовки в сучасних умовах.

Методи дослідження, які використовувалася у розкритті проблеми: метод термінологічного аналізу, що дозволив визначити категоріальний статус основних понять у контексті розуміння дефініцій; абстрагування та узагальнення – для систематизації матеріалів статті, формулювання висновків та окреслення напрямків для подальшого дослідження проблеми.

Незважаючи на посилений розвиток технологізації у сфері освіти, роль слова учителя освітнього закладу і викладача вищої школи не зменшується, а навпаки – посилюється. Саме через слово значною мірою розкривається майстерність педагога, який володіє мистецтвом впливати, доносити думку, спонукати до пізнання і роздумів, викликати в учнів і студентів інтерес до вивчення предмету, розвивати їх пізнавальну діяльність, комунікувати безпосередньо і онлайн-просторах, певною мірою впливати на світогляд та цінності вихованців у процесі комунікації.

Мовленнєва майстерність нами трактується як уміння змістовно, логічно, точно, виразно та доречно використовувати мовні засоби з метою ефективного спілкування, що включає бездоганне володіння технікою мовлення (диханням, дикцією, голосом). Майстерне володіння словом передбачає знання рідної мови, її словникового запасу, знання норм і правил сучасної літературної мови з їх дотриманням в усній і писемній формах висловлювання, умілому їх використанні в процесі професійної діяльності.

Майстерність мовлення педагога досягається шляхом підвищення рівня мовленнєвої культури, яка передбачає знання й використання різних функціональних стилів мови, підпорядкування мовно-виражальних засобів основній меті в конкретних мовних ситуаціях.

Можна цілком стверджувати, що професійна діяльність педагога немислима без добре розвиненого і сформованого у нього мистецтва педагогічного спілкування, яке відображається у взаємодії з вихованцями, спілкуванні і управлінні їх діяльності. Оволодіти основами ефективного спілкування в процесі професійної діяльності є одним із головних завдань, яке повинно вирішуватися в стінах вищої школи, враховуючи при цьому індивідуальні особливості кожного студента – майбутнього фахівця [1].

Важливою умовою для розвитку й успішного формування базового компонента професійного мовлення – техніка мовлення.

Техніка мовлення педагога, на думку А. С. Макаренка, К. С. Станіславського, а також майстрів слова, повинна бути доведена до автоматизму шляхом систематичних занять з постійним слуховим контролем за своїм мовленням. Це є важливою професійною потребою.

На противагу мовленню монотонному, безбарвному, невиразному, яке не викликає у вихованців інтересу, емоцій і ставлення до того, про що говориться,

важливим завданням сучасного вчителя – майстерне володіння словом, розкрити через слово все багатство думок і почуттів.

На підставі результатів наукових досліджень і практика доводять, що техніка мовлення є важливим базовим компонентом професійної майстерності, який безпосередньо пов'язаний з голосом, диханням і дикцією. Тому так важливо педагогу володіти розвиненим голосом, реберно-діафрагмальним (фонаційним) диханням та бездоганною дикцією. Саме вони забезпечують ефективність процесу комунікації і свідчать про рівень володіння професійною майстерністю.

На основі досліджень у галузі педагогіки та сценічного мистецтва можна зазначити, що провідним елементом техніки мовлення є голос, який характеризується певними ознаками: рівнем гучності, силою звучання, посилом (леткістю), рухливістю і гнучкістю, різноманітністю тембрів, діапазоном (мелодійністю).

Поза всяким сумнівом, голос є важливим інструментом для подачі інформативного матеріалу й емоційного зв'язку мовця з аудиторією слухачів. Саме добре поставлений голос (гучність, мелодика, тембр, темпоритм мовлення...) здатний впливати на сприйняття інформації, зацікавлювати аудиторію, викликати інтерес, збуджувати емоції, отримувати насолоду й задоволення.

Важливим елементом техніки мовлення є також дихання. Адже правильне дихання забезпечується всіма м'язами дихального апарату: задіянням легенів та м'язів діафрагми. Одним із провідних умінь мовця: володіти фонаційним (діафрагмально-реберним) диханням, уміти керувати ним (підпорядковувати його підчас мовлення потребам висловлюваної думки, а також вираженні емоцій, почуттів, переживань), раціонально використовувати його в процесі комунікації.

Дикція є також одним із важливих елементів техніки мовлення. Це чітка і виразна вимова звуків, слів, фраз відповідно до орфоепічних норм літературної мови. Це є також основою і показником рівня майстерності мовлення педагога.

За своєю природою усі елементи техніки мовлення тісно взаємопов'язані і безпосередньо впливають на якість і функції мовлення. Як засвідчує практика – удосконалення мовленнєвої техніки є професійною потребою не тільки акторів, дикторів, читців, а й педагогів. У професійній педагогічній діяльності техніка мовлення увиразнює процес спілкування, запобігає створенню відповідного настрою, емоційного стану, зацікавленості; сприяє успішному засвоєнню інформації і певною мірою привертає увагу слухачів, спонукає до роздумів, переживань тощо.

Практика доводить, що формування техніки мовлення з метою розвитку й удосконалення мовленнєвої майстерності у вищій школі – діалектичний процес, у якому тісно взаємопов'язані зміст і організація навчального процесу, методи і засоби навчання, творчий потенціал і високий професіоналізм викладача. Його ефективність забезпечується цілісною системою засобів та

умов. Система професійної підготовки передбачає наявності у студентів мотивації, врахування міждисциплінарних зв'язків, органічної єдності різних форм навчання, взаємозв'язок лекційних, семінарських і практичних занять, організації диференційованої самостійної роботи студентів і творчої особистості викладача, який добре знає свій предмет і майстерно його викладає [2; 3].

Варто зазначити, що тривалий час на різних спеціальностях нашого закладу (Педагогічний факультет УДУ імені Михайла Драгоманова) запроваджено вивчення таких інтегративних курсів за вибором, як «Основи культури і техніки мовлення», «Культура мовлення та виразне читання», «Практикум ефективної наукової комунікації», «Риторика» («Ораторське мистецтво»), «Практикум з педагогічного артистизму». Вищезазначені навчальні дисципліни певною мірою сприяють вирішенню проблем цілісного підходу до формування техніки мовлення як важливого чинника майстерності мовлення майбутніх освітян, коли в центрі уваги знаходяться не тільки теоретичні знання, а й виконавські вміння, майстерне володіння словом.

У процесі вивчення навчальних дисциплін, яких об'єднує одна із цілей – формування техніки мовлення як важливого чинника оволодіння майстерністю мовлення, передбачаються вимоги до знань і вмінь студентів. Студенти мають *знати*:

- техніку мовлення як важливу передумову словесної дії;
- засоби логічної та емоційної виразності мовлення;
- закони словесної дії;
- основні прийоми активізації уваги слухачів, та умови, що сприяють успіху і ефективності словесної дії.

Студенти повинні *вміти*:

- володіти технікою реберно-діафрагмального дихання, засобами розвитку голосових даних, чіткою дикцією (розминка мовного апарату шляхом виконання артикуляційної гімнастики);
- досконало володіти засобами логічного мовлення, а також засобами внутрішньої техніки (невербальні засоби);
- здійснювати самоконтроль та самоаналіз мовленнєвої комунікації;
- володіти методикою проведення занять з техніки мовлення;
- самостійно готувати тематичні виступи (на професійну тематику та важливі проблеми сьогодення), виразно читати (декламувати) різножанрові тексти (чистомовки-скоромовки, байка, лірика, проза, драматичні твори), брати участь у дискусіях тощо.

Розвиток і вдосконалення у студентів техніки мовлення, як доводить практика, передбачає врахування логічної послідовності і визначення певних завдань:

- визначити початковий рівень володіння технікою мовлення у майбутніх педагогів;
- створити оптимальні педагогічні умови для їх розвитку;
- проаналізувати динаміку змін у процесі виконання тренувальних вправ

(артикуляційної гімнастики) та виконання творчих виконавських завдань.

На початковому етапі нами було з'ясовано, що майже всі студенти, крім тих, що в попередні роки займалися в різних студіях і творчих колективах (а це – незначна кількість), практично не звергали увагу на техніку мовлення. З цією метою нами було визначено критерії оцінювання сформованості елементів техніки мовлення: якість дихання, звучання голосу та виразність дикції. Серед загальної кількості студентів (93 особи), низький рівень володіння технікою мовлення становив 64 %. Достатньо високий рівень техніки мовлення був проявлений лише в незначній кількості студентів, що становив 11%.

Найбільш поширеними недоліками у мовленні були нечітка вимова окремих звуків, «ковтання» закінчень в словах, надто швидкий або надто повільний темп мовлення, неконтрольоване дихання під час виступів, відсутність виразності й емоційності в мовленні, напруження голосу, відсутність інтонаційної виразності, монотонність та ін.

Після опрацювання теоретичного матеріалу і усвідомлення студентами важливості володіти технікою мовлення, нами було запропоновано систему тренувальних вправ і творчих виконавських завдань: виконання артикуляційної гімнастики, промовляння чистомовок і скоромовок, читання напам'ять різножанрових текстів (творів художньої літератури), а також виголошення реферативних (публічних) виступів на професійну тематику та за вибором.

Під час виконання завдань особлива увага приділялася на виявлення у студентів чіткості мовлення, досконалості прояву елементів техніки мовлення (дихання, голосу, дикції), виразності й інтонування (мелодійності) з урахуванням мети висловлювання.

Система тренувальних вправ з техніки мовлення передбачає дотримання логічної послідовності, часу й засобів контролю за їх виконанням. Тренувальні вправи рекомендується проводити у розслабленому стані, правильній поставі, стоячи. Бажано, щоб виконавці стояли у формі кола або на півкола. Для закріплення вимог і правильності виконання завдань, на початковому етапі тренувальні вправи проводить викладач, а потім на кожному наступному практичному занятті кожен студент проводить з одногрупниками.

Тренувальні вправи з техніки мовлення необхідно розпочинати з розробки й удосконалення якісного дихання – реберного-діафрагмального (фонаційного). Він включає повільний вдих через ніс, синхронізує дихання із рухами, сприяє використанню всього об'єму легень, діафрагми, довгому видиху та підтримує голосовий апарат. На практичних заняттях досить результативними були творчі вправи з розвитку дихання: «Рахування вголос», «Кулька», «Зігріваємо пальці», «Кораблик», «Свічка», промовляння чистомовок, поетичних рядків, прислів'їв тощо.

У навчально-методичних посібниках і освітніх платформах є достатньо широкий вибір вправ з розвитку дихання, й використання їх у практичній діяльності з вихованцями [4; 5].

Виконання творчих завдань і вправ на розвиток голосу передбачає

удосконалення природних задатків, покращення голосових якостей, що стосується гучності (сили), висоти, політності, діапазону, тембру та його тривалості. Для цього вибиралися невеликі поетичні тексти або фрагменти. Їх виконання передбачало дотримання певних вимог: читання тихо, з посиленням голосу, голосніше і голосно, слідкуючи за диханням, вимовою, тембровим забарвленням та темпоритмом мовлення.

Для вдосконалення дикції важливо знати будову мовного апарату. Вправи для відпрацювання дикції, що передбачають гімнастику органів мовлення (губи, язик, м'яке піднебіння, нижня щелепа), тренування артикуляції голосних і приголосних звуків у складах, словах та фразах доречно проводити після тренувальних вправ для дихання та голосу.

Кожна вправа для органів мовлення повинна здійснюватися активно від семи до десяти разів. Завершується артикуляційна гімнастика читанням чистомовок та скоромовок відповідно до орфоепічних норм української літературної мови в різних варіаціях: спочатку вимовляти чітко і повільно, потім – з прискоренням й на завершальному етапі – з різним інтонуванням (підтекстом), не забуваючи про логічні наголоси.

Важливу роль у процесі навчання відіграє самостійна робота студентів як під час вивчення теоретичного матеріалу, так і виконання творчих виконавських завдань, спрямованих на формування техніки й культури мовлення. Студентам пропонувалося самостійно у поза навчальний час добирати матеріал і робити записи з прослуховуванням своїх виступів (виступи за обраною тематикою, читання творів художньої літератури, скоромовок). Це дало можливість студентам усвідомити, що постійною і систематичною роботою над собою можна досягти успіху.

З метою удосконалення елементів техніки мовлення на практичних заняттях, студентам пропонувалося також виконання творів художньої літератури: виконання байки, поезії, фрагментів прозових та драматичних творів; інсценізація та драматизація художніх творів; виконання етюдів на професійну та соціальну тематику. Під час виступів викладачем і студентами зосереджувалася увага на виразності мовлення, досконалості володіння диханням, голосом і дикцією, а також на невербальних засобах – міміці та жестах. Окрім того, як свідчать результати, пропоновані студентам завдання сприяють формуванню важливих професійних якостей: уміння практично використовувати навички голосової та мовленнєвої культури, виразно читати тексти різних жанрів; знаходити відповідні інтонації; виробляти вміння ораторського мистецтва й емоційно впливати на аудиторію слухачів.

Тренувальні вправи і творчі завдання, які спрямовані на формування необхідних мовленнєвих умінь і навичок, є цілісною і стрункою системою, що передбачає перехід від простого до складного, від вправ репродуктивного характеру до завдань творчих, узагальнюючих, від тренувальних – до наполегливої самостійної роботи.

Під час проведення занять важливо створювати сприятливі умови й позитивний мікроклімат, підбирати для роботи виконавський матеріал з

урахуванням індивідуальних можливостей кожного студента з метою заохочення його надалі працювати над удосконаленням професійних майстерностей. Роль викладача – заохочувати, підтримувати, схвалювати позитивні здобутки кожного студента, або за інших обставин – делікатно робити зауваження й давати поради для усунення певних недоліків.

У процесі навчання студентам пропонувалися поради та *методичні рекомендації*: систематично виконувати тренувальні вправи на закріплення реберного-діафрагмального (фонаційного дихання); регулярно робити артикуляційну гімнастику; виконувати скоромовки із контролем чіткості звуків; розвивати силу голосу, розширюючи діапазон звучання; читати тексти вголос з акцентом на виразність мовлення; робити записи на гаджети й аналізувати власне мовлення з метою усунення недоліків.

Системна робота зі студентами над формуванням і удосконаленням елементів техніки мовлення на завершальному етапі засвідчила позитивні результати: високий рівень становив 43%, низький – 13% від загальної кількості студентів (93 особи).

Варто також зазначити, що пропонована технологія навчання, яка являє собою цілісну систему, спрямована на розвиток і вдосконалення техніки мовлення, великою мірою впливає на формування творчої особистості і безпосередньо сприяє збагаченню цілого комплексу професійних якостей майбутнього фахівця: володіти технікою мовлення як необхідною передумовою словесної дії; ефективно підпорядковувати засоби логіко-емоційної виразності під час читання і мовлення; розуміння сутності комунікативних якостей мовлення і необхідності вироблення практичних навичок комунікації з дотриманням норм і етики спілкування; знання мови й удосконалення рівня мовленнєвої культури; управляти увагою і здійснювати самоконтроль над мовленням та поведінкою, також управляти своїм тілом (знімати напругу м'язів) під час виконання педагогічних дій тощо.

Таким чином, як засвічує досвід, вивчення курсів «Основи культури і техніки мовлення», «Культура мовлення та виразне читання», «Практикум ефективної наукової комунікації», «Риторика» («Ораторське мистецтво»), «Практикум з педагогічного артистизму» безпосередньо сприяють ефективності формування у студентів техніки мовлення в процесі професійної підготовки з урахуванням і створенням відповідних умов:

1. Включення спеціальних дисциплін у навчальний процес професійної підготовки майбутніх фахівців.

2. Творча особистість викладача з високим рівнем педагогічної майстерності.

3. Продумана технологія навчання з використанням творчих завдань, виконання вправ і тренінгів у навчальному процесі.

4. Розвиток дихання, голосу, дикції та артикуляційного апарату й усвідомлення студентами їх необхідності у професійній діяльності.

5. Опанування норм літературної мови й збагачення словникового запасу.

6. Формування комунікативної компетентності та впевненості під час

виступів.

7. Систематична мовленнєва практика, публічні виступи, самоаналіз і корекція недоліків.

Використана література:

1. Абрамович С. Д., Чикарькова М. Ю. Риторика : навч. посіб. Львів, 2021. 200 с.
2. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. К. : К.І.С., 2004. 112 с.
3. Борбич Н. Компетентність як педагогічне явище. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. К. : 2011. № 3 С. 91-97.
4. Гладисheva А. О. Сценічна мова. Дикційна та орфоепічна нормативність : навч. посіб. Київ : ТОВ «Червона Рута-Турс», 2007. 268 с.
5. Єлісовенко Ю. П. Ораторське мистецтво: постановка голосу й мовлення : навч. посіб. Київ : Атіка, 2008. 204 с.
6. Олійник Г. А. Виразне читання. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2011. 224 с.

References:

1. Abramovich S. D., Chikarkova M. Yu. (2021). Rytoryka : navch. posib [Rhetoric: textbook]. Lviv. 200 p. [in Ukrainian].
2. Bibik N. M. (2004). Kompetentnisnyi pidkhd u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy [Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian prospects]. Kyiv : K.I.S. 112 p. [in Ukrainian].
3. Borbych N. (2011). Kompetentnist yak pedahohichne yavyshe [Competence as a pedagogical phenomenon]. *Pedagogy and psychology of professional education*. Kyiv. No. 3 P. 91-97 [in Ukrainian].
4. Gladysheva A. O. (2007). Stsenichna mova. Dyktsiina ta orfoepichna normatyvnist : navch. posib. [Stage speech. Dictionary and orthoepic normativity : textbook]. Kyiv : LLC "Chervona Ruta-Tours". 268 p. [in Ukrainian].
5. Yelisoenko Y. P. Oratorske mystetstvo: postanovka holosu y movlennia : navch. posib. [Oratory: voice and speech production : textbook]. K. : Atika, 2008. 204 p. [in Ukrainian].
6. Oliynyk G. A. Vyrazne chytannia [Expressive reading]. Ternopil : Textbook-Bogdan, 2011. 224 p. [in Ukrainian].

M. BARAKHTYAN. Speech technique as the basis of the teacher's speech skills.

The article considers speech technique as a leading factor in the formation of a teacher's speech skills in the process of professional training.

The main elements of speech technique (breathing, voice, diction) and their influence on the effectiveness of pedagogical communication in the process of professional activity are outlined.

Based on a thorough analysis of psychological, pedagogical and special literature, as well as practical experience, the importance of speech technique for the professional training of future teachers and the development of a culture of pedagogical communication through the use of elements of theatrical pedagogy is determined.

The importance of such academic disciplines as "Fundamentals of Speech Culture and Technique", "Speech Culture and Expressive Reading", "Practical Course in Effective Scientific Communication", "Rhetoric" ("Oratory"), "Practical Course in Pedagogical Artistry", which significantly affect the development of elements of speech technique and contribute to increasing the level of professional skills, is highlighted and practically proven.

The content of a logically structured system of exercises, creative tasks and trainings on speech techniques, which contribute to the improvement of the teacher's speech skills, is characterized.

Effective pedagogical conditions for improving speech techniques in the process of professional training of specialists in the educational field are determined, which include: studying special disciplines in the process of professional training; the presence of a creative personality of the teacher; the use of teaching technologies using creative tasks, performing exercises and speech trainings;

strengthening students' independent work on the development of professional breathing, voice and diction; the presence of students' motivation in improving professional speech; the formation of communicative competence and mastering the norms of the literary language in order to increase the level of speech culture; systematic speech practice and self-control.

Practical recommendations are proposed for the development and improvement of the teacher's speech skills.

Key words: *speech technique, diction, breathing, voice, speech culture, speech skills, professional communication.*

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-164.2025.03>

УДК 37.015.31:7

Бовсунівський В. М., Грабовський П. П.

МИСТЕЦТВО І ВИХОВАННЯ: СИНЕРГІЯ ДЛЯ УСПІХУ

Стаття присвячена дослідженню синергетичного потенціалу інтеграції мистецтва у освітню систему, де мистецтво перестас бути лише естетичним доповненням і трансформується в ключовий інструмент гармонійного та всебічного розвитку здобувача освіти у період цифрової трансформації сфери освіти України. Констатується нове розуміння ролі мистецтва в освітньому процесі, де воно виступає потужним каталізатором для розвитку фундаментальних когнітивних, емоційних та соціальних навичок і його вплив є синергетичним: воно одночасно працює на кілька площин розвитку, створюючи ефект, більший за суму окремих складових. Науково обґрунтовано, що мистецтво впливає не лише на креативні, а й на когнітивні, емоційні, соціальні та морально-етичні аспекти, сприяючи формуванню цілісного та збалансованого мислення. Обґрунтовано важливість використання мистецьких методів як інструменту виховної роботи, що дозволяє формувати ціннісні орієнтири та активну громадянську позицію. У роботі детально аналізуються психолого-педагогічні механізми впливу мистецтва на розвиток особистості, здатної ефективно долати виклики сучасного світу. Представлено наукове обґрунтування того, як емоційно-ціннісний компонент мистецтва сприяє розвитку критичного мислення, емпатії, комунікативних навичок та соціальної відповідальності. Наголошено, що практичні аспекти реалізації міждисциплінарної інтеграції в сучасному освітньому процесі створюють сприятливі умови для розкриття творчого потенціалу кожного учня, підвищують його внутрішню мотивацію до навчання та формують вміння працювати в команді.

Стаття також висвітлює роль культурного середовища та педагогічної підтримки у забезпеченні емоційного благополуччя учнів. Результати дослідження підкреслюють, що синергія мистецтва і виховання сприяє розвитку творчих здібностей, етичної свідомості, соціальної компетентності та підтверджують, що органічне та системне поєднання мистецтва з іншими освітніми дисциплінами є необхідною умовою для формування інноваційної, адаптивної та соціально відповідальної особистості, що є ключовим для успішного розвитку цифрового суспільства та його стійкості до викликів.

Ключові слова: *мистецтво, виховання, цифровізація, синергія, компетентність, інтеграція, критичне мислення, емоційний інтелект, Нова українська школа.*

На сучасному етапі еволюційного розвитку освітньої сфери України, що характеризується цифровою трансформацією (створенням безпечного